

П. ЖОЛТОВСЬКИЙ
П. МУСІЄНКО

КРАЇНСЬКЕ
ДЕКОРАТИВНЕ
МИСТЕЦТВО

КНІЖНИЦЯ
1947
СЕРІЯ VIII, №3

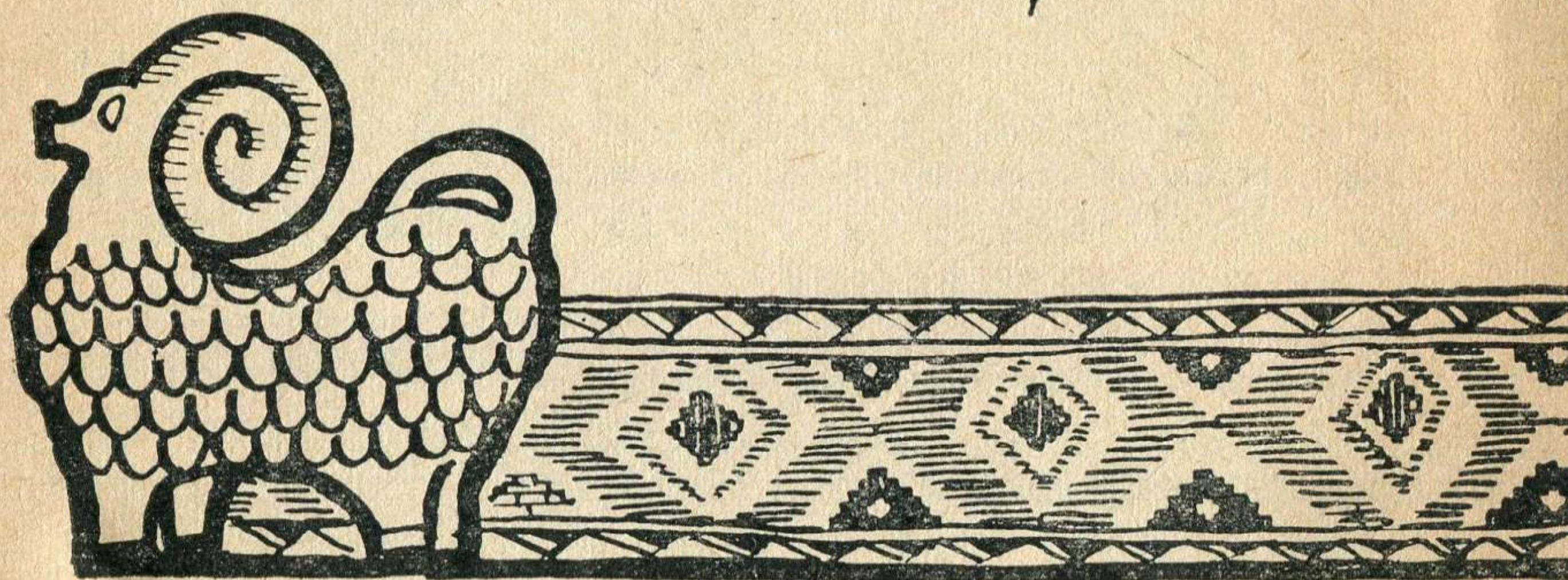
бібліотека українського мистецтва

uartlib.org

П. ЖОЛТОВСЬКИЙ, П. МУСІЄНКО

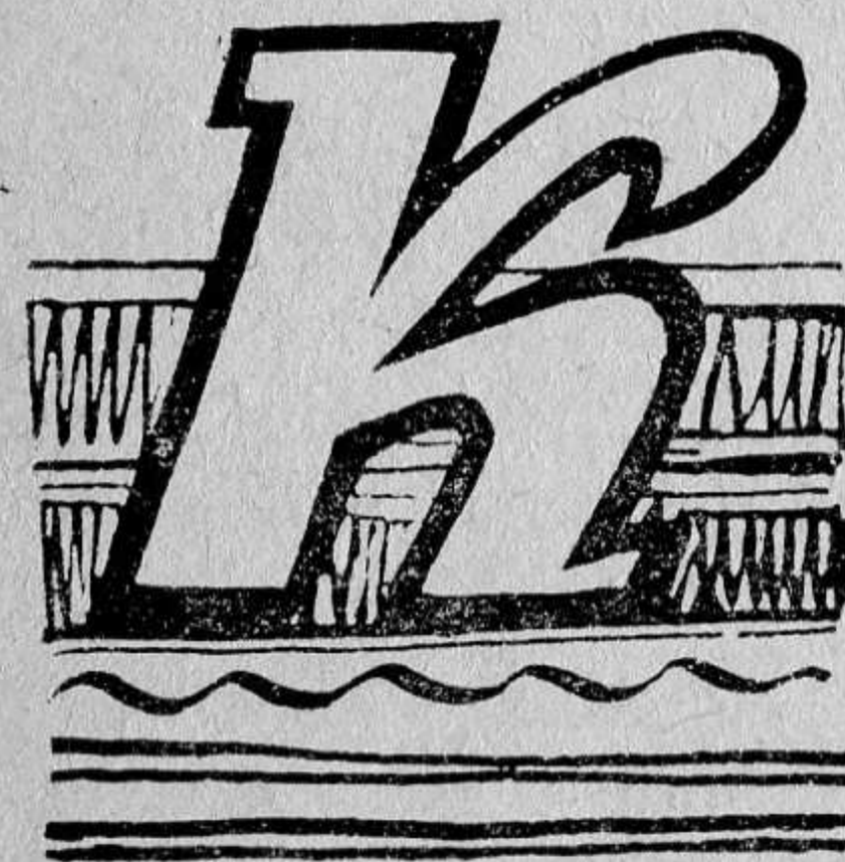
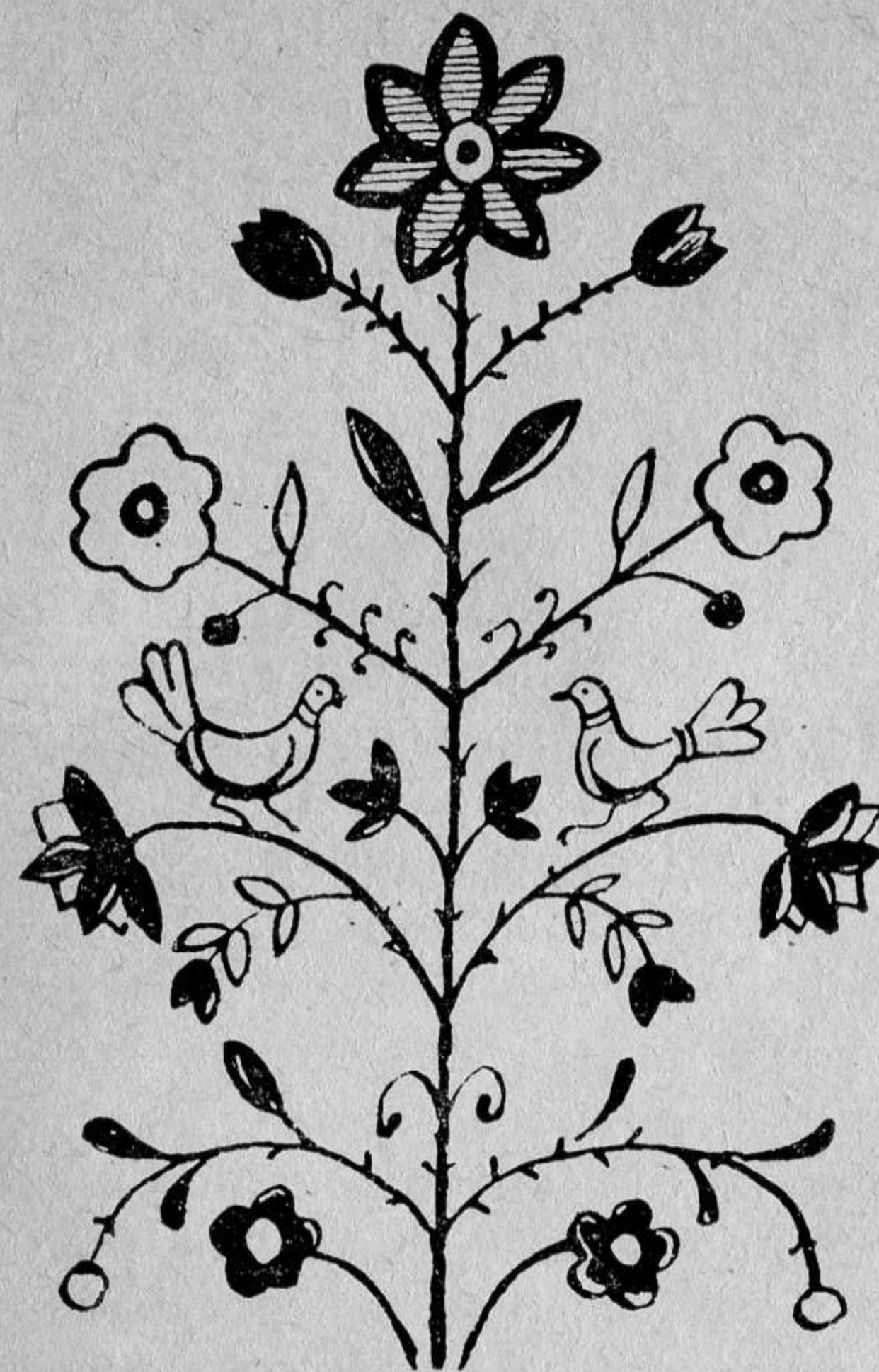
У
КРАЇНСЬКЕ
ДЕКОРАТИВНЕ
МИСТЕЦТВО

ТОВАРИСТВО ДЛЯ ПОШИРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ
І НАУКОВИХ ЗНАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Київ—1963

Імена і твори видатних майстрів народної творчості та художників декоративного мистецтва відомі далеко за межами нашої Батьківщини. Про значні досягнення в цій галузі мистецтва і розповідається в брошурі. В брошурі основна увага приділена тому характерному і цінному, що визначає процес розвитку народного мистецтва: ідейності, збереженню прогресивних традицій народної культури та участі народних майстрів у оформленні сучасних виробів художньої промисловості (текстилю, одягу, металу, кераміки, скла, меблів). Брошура добре оформлена і розрахована на широке коло читачів.

оли Микита Сергійович Хрущов з місією миру їздив у різні країни, то всюди йому дарували на пам'ять цінні твори народного мистецтва. І це тому, що ніякий інший предмет не виражає так душу народу, його особливості, характер, красу, як витвори народного мистецтва: художній посуд чи іграшки, легко і вільно, за традицією батьків і дідів виліплені з глини, вирізьблений з дерева піднос, ніби з наївним і простим орнаментом, барвистий килим чи рушник.

Зробимо ж спробу розкрити і визначити, чому такими красивими є предмети народного мистецтва, як їх створюють народні умільці, чому ці предмети так любить народ.

Пригадаємо, що мистецтво виникло ще в первісному суспільстві. Людині захотілось, наприклад, мати не просто сорочку, а одяг з прикрасами. Пізніше людина прагнула

робити красивими і домоткані тканини і меблі. Від примітивного орнаменту з рисок і кружальців вона перейшла до орнаменту рослинного і тваринного, підказаного тим, що художник бачив у лісах і полях рідної сторони.

Минали століття. Не тільки майстри народного мистецтва, а й весь народ своїм попитом на їх витвори відбирав найкраще, відкидаючи випадкове, наносне, те, що не відповідало духу, характеру, укладу життя даного народу.

Так всім народом вироблявся національний смак і стиль, національні традиції. Ось чому в народному мистецтві, який би ми не взяли вид — різьбу по дереву, чеканку по металу, ткацтво чи гончарство — відібрано і збережено найкрасивіше, як зразок смаку і національних особливостей народу, як частина культури цього народу.

Ось чому з перших же днів Радянської влади Комуністична партія і Радянський уряд почали провадити політику збереження і відродження народного мистецтва, художніх промислів. Так, у 1919 р. був опублікований підписаний В. І. Леніним декрет про заходи сприяння розвиткові кустарних промислів. У тому ж році в Москві відбувся перший з'їзд діячів промислової та кустарної кооперації.

В 1919—1922 рр. була проведена націоналізація підприємств художньої промисловості. Було прийняте рішення про організацію художньо-промислових майстерень по ткацтву, килимарству, вишивці, вибійці, кераміці тощо. Відкрився керамічний інститут у Миргороді, керамічний технікум у Межигір'ї. Була організована селянська школа художньої праці по підвищенню кваліфікації майстрів народного мистецтва у Києві, художньо-промислова школа у Кам'янець-Подільському.

Ще не змовкли гармати на фронтах громадянської війни, а в давніх центрах художніх промислів уже кипіла творча праця майстрів. У Опішні Полтавської області відроджувалось гончарство, занепале під час імперіалістичної війни. В роботах старих гончарів І. Глодеревського, В. Поросного з'явилися нові теми і сюжети, породжені революцією і громадянською війною. Відчувався потяг до розвитку народної скульптури та іграшки на різноманітні сюжети.

Виробництво майоліки, килимів у Опішні було зосереджене в артілі «Художній керамік» та в артілі текстильних

виробів, для яких характерним є використання і дальший розвиток місцевих художніх традицій. Всі вироби опішнянських майстрів свідчать про те, що радянське народне мистецтво, навіть локалізоване в одному районі чи місті, не втрачає багатогранності рисунків і форм.

Відчуття прекрасного — це радість, пережита при слуханні музики, при милуванні хорошими меблями чи посудом. Стоячи перед баранцями, левами, барильцями опішнянського гончара І. Білика, переконаєшся, що почуття красивого може бути викликане лише легкістю ліній, простотою і пластичністю форм речей. Для закінчення такого фігурного посуду часто потрібна тільки кольорова полива та 2—3 рельєфні наліпки на голові баранця чи птаха. Та в деталях форми і ліпки цей майстер майже ніколи не повторюється.

Поруч з ним працює майстер Г. Пошивайло. Його фігурний посуд часто розрахований на розпис рисунком. Такі вироби закінчують рисувальниці З. Лінник, О. Селюченко або М. Назарчук. Баранець, птах чи барильце обвивається лініями, розквічується кольоровими плямами; строкатістю кольорових ліній підкреслюється задум речі, пластичні особливості її форми. Такі два творчі методи найбільш характерні для опішнянських майстрів нашого часу. Рисувальниці П. Біляк, М. Пукало, Т. Гриб та Г. Звагольська все економніше почали використовувати орнаменти, виконані ангобом. Прагненням до простоти форм і зручності речей відзначаються пошуки таких майстрів Опішні, як М. Сердюченко, С. Яценко, Г. Кирячок та ін.

Три досвідчені майстри — М. Діденко, Н. Чуйко та Н. Пошивайло творчо продовжили розвиток опішнянської народної глиняної іграшки. При цьому цінним є те, що давні форми іграшок стали носіями змісту чудових казок та нових думок і почуттів наших сучасників. Серед опішнянських іграшок мало зображень людей. Зате тут широко представлена місцева фауна: зайці, птахи, собаки, ведмеді, з якими майстри так добре знайомі, що в кожній фігурці відображують якщо не їх вдачу, то повадки. Особливо яскраво майстри передають у розписах народне уявлення про баских коней, неповоротких ведмедів, полохливих птахів.

Речі майстрів Опішні є продовженням розвитку давньої народної творчості цього району Полтавщини. Всі ці прості глечики, вази, посуд, розписані квітками, барвистим ор-

наментом, овіяні ліричним началом, як і пісні Полтавщини. Це спів душі хлібороба, проявлений в ритмах орнаментів і барв.

Відродження народних промислів після Полтавщини чи не найшвидше відбувалось на Поділлі, яке деякий час було ареною гострої боротьби за встановлення тут Радянської влади. Народ боровся з білогвардійцями, петлюрівцями, гетьманцями, і це насамперед відбилось у виробках гончарів.

Видатні майстри гончарства Я. Бацуца з Адамівки, брати Яків і Яким Герасименки з Бубнівки виробляли розписний посуд. Теми розписів та іграшок майстрів Зінькова, Бубнівки, Кришинець, Бара, Смотрича мали гостро політичний характер. Майстер І. Гончар зобразив Денікіна, білих генералів, поміщиків, що тікали на худому коні. Протест проти вікового гніту поміщиків і капіталістів художньо втілений в його роботі «Один з сошкою, семеро з ложкою». Лаконічно і сильно, подібно до відомого революційного плаката того часу, виражений у цьому творі образ класових ворогів селянина-трудівника. Поряд з гостро політичними сюжетами Гончар створював роботи на сюжети билин, казок, байок, пісень. Все це в різних формах відбивало те високе революційне піднесення, яке переживало тоді селянство, народ.

Нові риси народного мистецтва виявилися не тільки в новій тематиці, а і в появі широких і своєрідних мотивів творчості умільців, таких як І. Гончар, як різьбар П. Верна та ін. Працювали вони ще до революції, та в радянський час одержали ті могутні духовні стимули, які дали їм можливість стати передовими художниками.

У 1921—1922 рр. став до ладу ряд фарфорових і фаянсових заводів, більшість яких знаходиться в Житомирській області. В живописному цеху одного з найстаріших підприємств — Баранівському фарфоровому заводі ім. В. І. Леніна — працювали тоді видатні народні майстри і художники: М. Романюк, М. Котенко, О. Базлов.

По закінченні громадянської війни швидко відновлюється діяльність давніх художніх промислів, збільшується кількість та асортимент їх продукції. Кролевецькі скатерки та рушники, гадяцькі плахти та опішнянські кахлі з'явилися на базарах і ярмарках. Новою формою розвитку художніх промислів стали кооперовані артіль та підприємства, розміщені головним чином у давніх ремісничих районах.

Артіль, державні підприємства і кустарі працювали не тільки для внутрішнього ринку, а й на експорт. Слава про народне мистецтво Радянської України сягнула далеко за межі Батьківщини.

Індустріалізація країни та колективізація сільського господарства внесли величезні зміни в народне життя. Стають рідкістю в народному побуті такі речі, які раніше вироблялися в домашньому господарстві важкою ручною працею (важкий ручний шитий одяг, примітивне домашнє знаряддя, гончарний посуд тощо). Все це почала постачати промисловість. Разом з цим стали швидко розвиватись ті види народного мистецтва, які знайшли широке застосування у новому побуті: декоративні тканини, килими, покривала, декоративна кераміка.

У художньому оформленні нових виробів традиційність поєднувалась з гострим відчуттям нового, з новими естетичними потребами. В орнаментиці відбираються найвиразніші мотиви, переосмислюються орнаментальні композиції, все спрямовується на пошуки художніх рішень, співзвучних новому світосприйманню радянської людини.

Партія і Радянський уряд постійно піклуються про всебічний розвиток народної творчості. Визначною подією в культурному житті Радянської України була Республіканська виставка народного мистецтва 1936 р. Вона демонструвалась у Києві, Москві, Ленінграді. Чотири тисячі її експонатів показали радянському народу картину буйного розквіту народної творчості в роки індустріалізації країни та колективізації сільського господарства.

На цій виставці розкрились риси, що характеризують народне та декоративне мистецтво радянського часу. Душею цього мистецтва стають комуністичні ідеї, втілені у художні вироби з глибоким розумінням невмирущої краси давніх народних традицій, поєднаних із сміливим новаторством. Після цієї виставки Урядом СРСР було встановлене почесне звання майстра народного мистецтва, присвоєне ряду видатних народних митців.

З воз'єднанням всіх українських земель в єдиній Українській Радянській державі поповнилася сім'я народних умільців. Творчість майстрів західних областей України і Закарпаття внесла різноманітність у тематику народного мистецтва, у творчу манеру народних художників.

В результаті нападу фашистської Німеччини на Радянський Союз, тимчасової окупації гітлерівськими військами

території України було завдано величезної шкоди українському мистецтву: не працювали художні майстерні, розпорошились кадри народних майстрів, у музеях загинули збірки творів народних умільців.

Та разом з переможними полками Радянської Армії на спустошену окупантами українську землю поверталось життя. Уже в кінці 1943 р. було винесено рішення Уряду УРСР та ЦК КП(б)У про відновлення та розвиток художніх промислів на Україні, яке мало велике значення для розвитку українського народного та прикладного мистецтва.

Швидко відбудовувалось зруйноване війною господарство художньо-промислових артілей. З'явилися нові галузі народного мистецтва, стала широко відомою творчість О. Желізняка, П. Власенко, К. Білокур, Д. Головка, В. Свида, М. Кищука та ін.

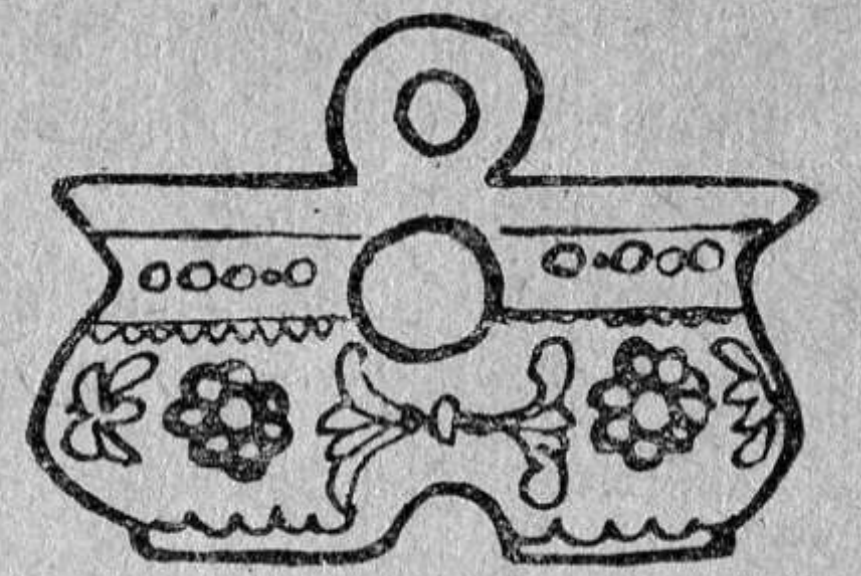
У ці часи в порівнянні з довоєнним періодом у творчості народних майстрів ще більше поширюється радянська тематика. Тепер народні майстри створюють складні тематичні композиції, в яких відображені найважливіші сторінки життя радянського суспільства. Вишивальниці і килимарниці, різьбарі по дереву та керамісти підносять радянську тематику як ідейний акцент у вирішенні декоративної цільності своїх творів. Саме так вирішуються гобелени І. Литовченка, декоративні панно В. Лимаренко, рушники кралевецьких майстрів, вази та сервізи художників заводів Укрголовфарфорфаянсу.

Проте не одна наявність тематичних елементів вирішує ідейний зміст твору. Логічна ясність, величність композиційного строю, барвистість колористичних рішень становили не менш важливу суть нового в мистецтві. Нерідко народні майстри працюють з точним розрахунком на місце речі в побуті, творчо розв'язують складні проблеми художнього оформлення громадських споруд.

Нові виробничі форми, в яких розвивається радянське народне мистецтво, не тільки забезпечують можливості технічного вдосконалення, а й по-новому спрямовують творчість майстрів, виховують їх у дусі колективізму, в дусі передових ідей радянського суспільства. Такий колективний метод праці, здійснюваний в артілях та інших підприємствах художнього промислу, став можливий лише у нашій країні, де майстер — вільний творець, не змушений ховати від інших свої творчі технічні секрети. Щира співдружність, обмін творчим досвідом є однією з нових важливих рис розвитку радянської народної творчості.

Величезне значення для розвитку українського радянського народного декоративного мистецтва мають постійні творчі зв'язки з мистецтвом інших народів Радянського Союзу. Особливо глибоко споріднене у своїх творчих принципах українське та російське народне мистецтво. Потяг до барвистого рослинного орнаментування однаковою мірою властивий як роз-

писам петриківчан, так і орнаментиці хохломських та палехських виробів. І для російських, богородських та загорських різьбарів, і для українських майстрів Львівщини характерне захоплення сюжетною скульптурою. Немало спільного бачимо в російській та українській вишивці, в народній кераміці, ткацтві тощо.

У російського та українського народного мистецтва багато спільного не тільки в характері, а й в тих шляхах, якими це мистецтво розвивається.

Подібно до знаменитих палешан петриківські орнаменталисти від обмеженого застосування своєї виняткової художньої вмінності в малюнках на папері сміливо перейшли до інших широких сфер прикладного мистецтва — до розпису фарфору, скла, деревообробних виробів.

Досягнення українського народного мистецтва у післявоєнні роки, які демонструвались на республіканських, союзних та закордонних художніх виставках, свідчили про те, що розвиток народного та декоративного мистецтва нерозривно пов'язаний з величезним зростанням культури радянського суспільства.

Українське прикладне та декоративне мистецтво, покликане прикрашати життя та побут наших людей, розвивалось в різних видах — як декоративний розпис, кераміка, різьба по дереву, ткацтво, килимарство, вишивка. Кожен з цих видів мистецтва має свої технічні і художні особливості, свої шляхи сучасного розвитку.

Насамперед зупинимось на декоративному розписі, що має велике значення для розвитку всього народного та прикладного мистецтва.

Декоративний розпис віддавна існував на Україні. Майстри розписували скрині, спинки саней, дерев'яний посуд, мисники. Але найбільш поширеним видом народного декоративного малювання був настінний розпис селянських хат, комор і деяких надвірних споруд.

Найбільше оздоблювались розписом хати. Зовні по кутах та під стріхою вони оперезувалися стрічками кольорових фризів. Внутрішній розпис хати складався з багатьох елементів, серед яких головним був розпис печі — своєрідний композиційний центр всього оздоблення хати. У настінних розписах помічається прямий зв'язок з традиційним прикрашенням хати килимами та рушниками.

Орнамент народних настінних розписів у окремих районах має виразні особливості. Так, на колишній Лемківщині

ні був поширений простий настінний розпис, де геометричні та спрощені рослинні мотиви були головною прикрасою стіни. Виконані широкими білими лініями на темно-брунатному тлі такі розписи сповнені наївної і трохи суворої краси.

Розписи Поділля мають переважно рослинні мотиви, в яких, проте, відчувається ще певна геометризація. Але це вже барвистий розпис, який має багато спільного з орнаментикою подільських килимів, вишивок тощо.

Гордістю українського мистецтва стало декоративне малювання народних майстрів села Петриківки на Дніпропетровщині. Воно відіграло велику роль у розвитку українського радянського декоративного мистецтва.

Петриківські розписи винятково багаті своїм квітковим орнаментом та яскравими тонально м'якими барвами. В них розкривається вміння народних художників розв'язувати складні декоративні завдання. Петриківські розписи відзначаються органічною відповідністю орнаментів архітектурній формі. Вони складаються з кольорових смуг, «вазонів», «букетів», «бігунчиків», якими прикрашаються піч та комин, обрамовуються віконниці та одвірки. «Гілочки» і «квітки» вміщуються у міжвіконних простінках. Такі розписи гармонійно поєднувались з усім комплексом хатнього устаткування — декоративною скринєю, вишитими рушниками, домотканими ряднами та килимами.

У деяких майстрів Київщини (наприклад М. Приймаченко) у розписах виступають фантастично перетворені і разом з тим по-реалістичному виразні образи птахів і звірів. Вільно і органічно входять у композиції робіт народних орнаментистів нові радянські елементи — п'ятикутна зірка, серп і молот, заклики тощо.

Майстри народного розпису в своїй простій, але різноманітній техніці, не порушуючи декоративної цільності творів, прагнуть розкрити найтонші особливості зображеної природи, почерпнуті з щедрої української природи. Вони користуються своєрідною палітрою, що складається як з природних барв, так і з строкатих анілінових фарб. Для народних розписів у цілому притаманні теплі й гарячі тона: червоний, оранжевий, рожевий, жовтий, які зрівноважуються синім та блакитним кольорами.

Орнаментика настінних розписів є немов продовженням усієї української народної орнаментальної спадщини в тих її формах, які вироблялись при розписі скринь, вишиванні

рушників, тканні килимів. Ми є свідками того знаменного процесу, коли акумульовані в цих розписах художні цінності щедро віддаються нашій художній промисловості, поліграфії, архітектурі. У цьому розкривається одна з істотних сторін того нового, що внесла радянська дійсність у народне мистецтво. Вона дала йому крила для могутнього льоту, для високої творчої праці, яка приносить насолоду радянським людям, вносячи красу в їх життя.

У цьому процесі велику роль відіграли народні майстри. З села Петриківки вийшли такі відомі майстри, як народна художниця та педагог Т. Пата. Квіти, ягоди та овочі є тим світом пишних рослинних форм, з яких черпає вона свої сповнені фантазії малюнки. Т. Пата у свої композиції нерідко вводить зображення птахів. Послідовниці Т. Пати, нині відомі народні майстри Г. та В. Павленко, В. Клименко, М. Тимченко, П. Глущенко, у своїй різносторонній творчості застосували традиційний петриківський орнамент у різних галузях художнього виробництва.

Петриківський орнамент зараз використовують при виконанні настінного розпису в громадських будинках. У цій галузі плідно працюють П. Глущенко, М. Тимченко, Ф. Панко та ін. Вони оформляють приміщення магазинів, стенди, виконують різні монументальні декоративні і тематичні панно.

Петриківський орнамент разом з іншими видами української народної орнаментики застосовується і в книжковій графіці, плакатах тощо. Петриківські художники створили оригінальні зразки для вишивок, панно і рушників. За їх ескізами виконувалась вибійка по шовку. В київській артілі «Художпром» організовано виробництво підлакових художніх виробів з пресованої тирси; вони мають ознаки петриківчанського стилю. Шкіци розписів їх виконували М. Тимченко, В. Павленко, П. Глущенко та інші петриківчани.

Поряд з петриківчанами великий вклад у розвиток українського радянського декоративного мистецтва внесли видатні народні майстри Київщини П. Власенко, М. Примаченко та ін. П. Власенко відома як талановитий майстер малюнків для килимів, вишивок, тканин, кераміки, мозаїки. Працюючи в секторі монументально-декоративного мистецтва Академії будівництва і архітектури УРСР, вона створила низку зразків декоративного оформлення для громадських та житлових будинків. За її рисунками вико-

нані частина оформлення павільйону УРСР на Всесоюзній виставці досягнень народного господарства, розпис піонерської кімнати у Палаці культури в Новій Каховці.

Визначне місце серед майстрів декоративного живопису займає народна художниця УРСР К. Білокур. Її творчість відображає багатство української землі, щедрі родючість колгоспних ланів. У роботі «Цар-колос» художньо виражена велич природи і прославлена людська праця; високоідейними настроями проникнуті роботи «Колгоспне поле», «Привіт урожаю». Натюрморти К. Білокур глибоко самобутні, ні з чим незрівняні, сповнені тонкого відчуття краси рідної природи.

Для творів К. Білокур характерне надзвичайне колористичне багатство. Своєрідна променистість її квітів, ніжний серпанок ранку в її пейзажних мотивах — всі барви пензля відбивають подих нового життя, яке принесло талановитій художниці високе натхнення. Творчість Білокур — разючий приклад піднесення декоративного мистецтва до високого ідейного рівня, до узагальненого монументального художнього образу.

Немає на Україні місцевості, де б не вміли і не любили вишивати. Майже кожна така місцевість має свої віддані вироблені типи вишивок, свої улюблені узорі. Працьовиті жіночі руки прикрашали вишивками жіночі і чоловічі сорочки, хустки, рушники, скатерки. Народна вишивка має десятки технік, тисячі різних узорів — геометричних, рослинних, квіткових. Тут і пишна вишивка Полтавщини та Київщини з її широкими квітами, вазонами на рушниках, і тонка філігранна вишивка Поділля, багате шитво Наддністрянщини, барвисте вишивання Гуцульщини, і безліч інших відмінностей народного вишивання.

Зараз вишивка є найпоширенішим видом самодіяльного мистецтва. Крім цього, її виготовляють ще й десятки спеціалізованих художніх артілей.

Сучасна самодіяльна народна вишивка, зберігаючи в основному характерні для окремих місцевостей зразки, в той же час виявляє помітну тенденцію до використання реалістичних мотивів. На цьому ґрунті, наприклад, у ряді місць українського Полісся старовинні геометричні мотиви поступаються своєрідній рослинній вишивці, виконаній технікою гладі. Цей процес проходить з характерним для народного мистецтва суворим відбором орнаментальних мотивів, з їх постійним удосконаленням.

Продукція українських вишивальних артілей ще з перших пожовтневих років стала широко відомою поза межами нашої країни. Більшість артільної продукції — вишиті жіночі і чоловічі сорочки. Поряд з цим, традиційні народні вишивки застосовуються на жіночих платтях нового крою, а також на таких речах сучасного інтер'єру і села і міста, як порт'єри, скатерки, салфетки. Вишивальні артілі, як правило, виконують узор, характерні для тих районів, де ці артілі знаходяться. Так, вишивальні артілі Полтавщини, Київщини, Чернігівщини використовують переважно узори і техніки, характерні для центральної і лівобережної України; артілі Львова, Коломиї, Косова — гуцульські, яворівські та інші західноукраїнські зразки народного вишивання. Оригінальними мотивами і тонким виконанням відзначаються артільні вишивки в с. Клембівці на Вінниччині.

Народні майстри вишивки працюють у співдружності з художниками, і це сприяє урізноманітненню узорів і техніки української народної вишивки.

Визначною сторінкою українського декоративного мистецтва є художнє ткацтво. До революції домашнє ткацтво було основним джерелом постачання селянства тканинами для одягу. Незважаючи на примітивну техніку, з ткацьких верстатів сходили не тільки прості неорнаментовані тканини, а й чудові плахти¹, занавіски, скатерки, килими, рядна та інші декоративні тканини. Народні ткалі глибоко розуміли технічні властивості свого матеріалу, декоративний ефект таких виробів залежав головним чином від відповідного використання самої техніки ткання.

У наш час орнаментальне багатство народного ткацтва, зокрема плахтових узорів, широко використовується при виготовленні декоративних тканин. Плахта ткалась з вовняної пряжі, часом з додаванням металевої нитки. Вона має характерний картатий узор найчастіше червоних, червоно-жовтих кольорів. Плахтова тканина є одним з найоригінальніших виробів українського народного ткацтва.

Композиційно-орнаментальна побудова плахти дозволяла використовувати її не тільки як елемент одягу, а й як декоративну тканину. Саме на цій основі розвиваються сучасні види ткацьких виробів, безпосередньо пов'язані із старим плахотництвом: настінні тканини, наволочки на диванні подушки, скатерки, покривала тощо.

¹ Плахта — старовинний елемент українського жіночого одягу.

Всі ці вироби мають такий самий «картатий» узор, як і плахти. Працівники наших художніх артілей удосконалили плахтові мотиви, застосовуючи різноманітні композиційні та колористичні рішення, але зберігаючи при цьому основні традиційні плахтові узори. Використовуючи при виготовленні сучасних тканин плахтового типу нові матеріали (шовк, бавовну, віскозу), майстри різноманітять художні рішення цих декоративних тканин, які набули широкого застосування.

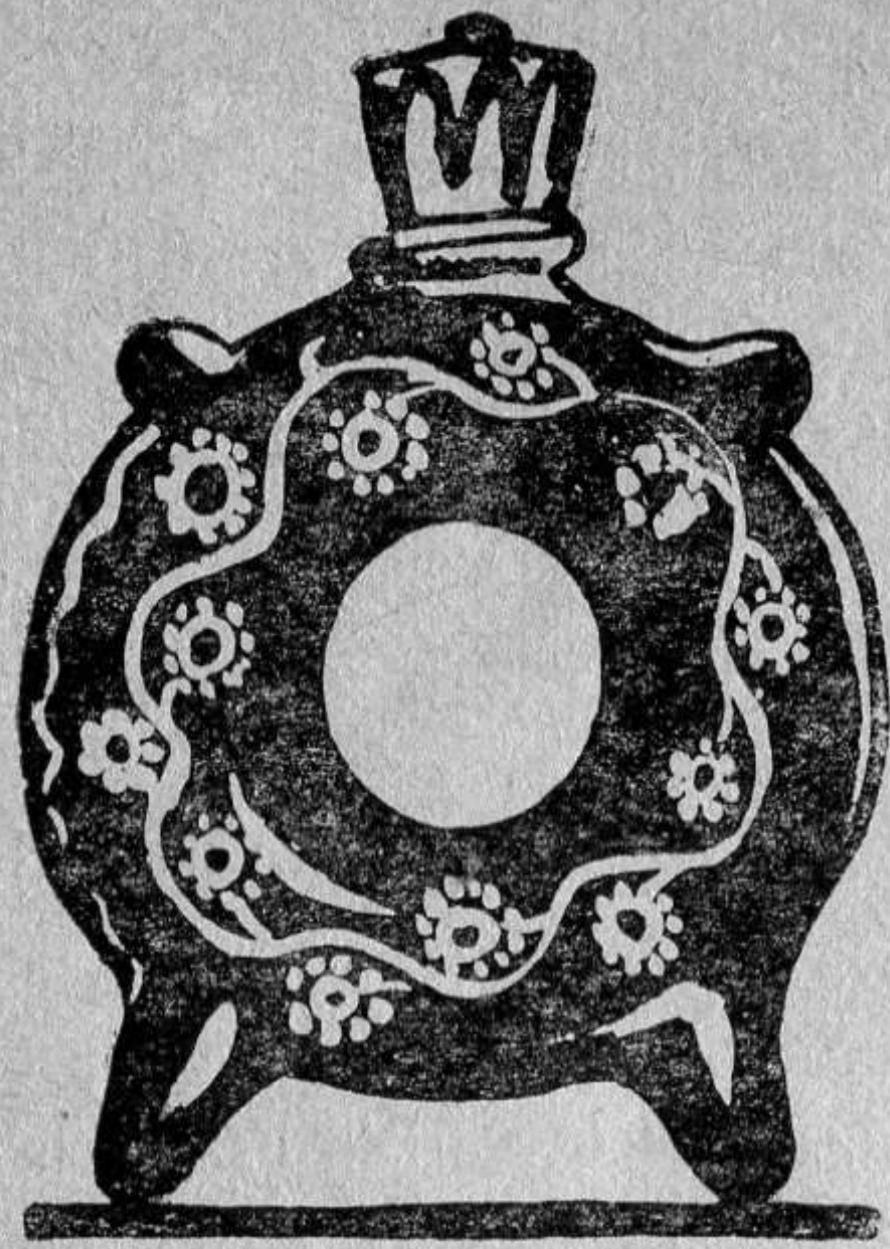
Зараз виробництво плахтових тканин зосереджене в Києві та на Лівобережжі України—тобто на тих територіях, де віддавна існувало народне плахтове виробництво, традиції якого використовують у таких відомих артілях, як діхтярівська, решетилівська, диканська.

Здавна поширені на Україні ткани червоними нитками кролевецькі рушники. Тепер Кролевецька артіль виробляє переборні декоративні тканини різного призначення. Серед них бачимо і традиційні кролевецькі рушники із збагаченою орнаментикою, до якої ввійшли радянські емблеми — Спаська башта Кремля, п'ятикутна зірка та ін.

Серед артілей Укрхудожпромспілки, що виготовляють декоративні тканини, косівська артіль ім. Т. Шевченка виробляє високоякісні смугасті вовняні килимки, скатерті, покривала. Поряд з артільним виробництвом, в УРСР розвинуте фабричне текстильне, трикотажне, шовкове виробництво.

Шовкоткацьке виробництво до Жовтневої революції обмежувалось на Україні кількома напівкустарними майстернями. Тепер же працюють такі ткацькі гіганти, як Київський та Дарницький шовкові комбінати. На цих підприємствах працюють колективи художників-текстильників, які у своїй творчій роботі використовують мотиви української, російської, білоруської орнаментики. Вони перетворюють ці давні орнаментальні мотиви відповідно до технічних і художніх властивостей сучасних одягових та декоративних тканин.

Килимарство є однією з найвидатніших галузей українського народного мистецтва. Віддавна славляться полтавські, київські, чернігівські килими з багатою рослинною орнаментикою. Килимарство було поширене і на Поділлі, і в Галичині, де в орнаменті килимів переважали геометричні узори. Килими ткалися і по селянських хатах, і в поміщицьких майстернях, де працювали селяни. Краса килимів поля-

гала в принадному м'якому рисунку, в гармонійності теплому колориту, який залежав від фарбування пряжі природними, головним чином рослинними барвниками. У передреволюційний період в умовах капіталізму народне килимарство дуже занепало.

За Радянської влади українське народне килимарство, зберігаючи свою традиційну основу, відроджується у формі артільного і державного виробництва. Для виробництва килимів використовують зразки,

характерні для тих територій, де працюють ті чи інші артілі. Так, у дігтярівській та решетилівській артілях виготовляють килими з традиційним для Лівобережжя рослинним орнаментом. У Косові, Хотині (Чернівецька область), Тячеві (Закарпаття) килими виготовляють з характерним для західних областей УРСР геометричним орнаментом. Поряд з виготовленням безворсових килимів відроджується тепер виробництво коців, тобто ворсових килимів.

Нові житлові умови, потреба в оформленні не тільки домашнього, але й громадського побуту зумовили і відповідні зміни в характері українського килима. Для клубних залів, вестибюлів, готелів виготовляють великі килими, яких не знав старий селянський побут. Змінилось і художнє оформлення килима. Окріпла композиційна майстерність, стильова чистота узорів. У килимах втілена у своєрідній формі нова радянська тематика: емблеми, герби республік. Такі тематичні килими виконувались за ескізами художників Д. Шавикіна, І. Литовченка, П. Власенко, М. Попенка, Р. Мацулевича, І. Киселя, О. Машкевича та ін.

Крім декоративного килимарства, на Україні віддавна існувало виробництво гобеленів. Збереглися зразки гобеленів, витканих у XVIII ст. на Волині. Незважаючи на те, що колись призначенням гобеленів було прикрашати панські будинки, на них сильно позначилися впливи народного килимарства. Гобеленництво такого типу було малопоширеним на Україні, а в епоху капіталізму воно і зовсім зникло. Лише в радянський час гобеленництво створено заново дружною працею народних майстрів і художників-професіоналів. Цей новий вид килимарства у велич-

них монументальних образах відтворює нашу дійсність. В українських гобеленах радянських часів своєрідною мовою живопису, виконаного не фарбами, а різнокольоровими нитками, відображені історичні події з життя народу, образи перемоги, величні діла народу і партії на шляху побудови комунізму.

Уже в одному з перших гобеленів «К. Ворошилов та С. Будьонний приймають парад Червоної кавалерії», виконаному за проектом Д. Шавикіна, проступають характерні риси монументального твору: лаконічність, узагальнений рисунок, тонально згармонізована, проста і сувора гама кольорів.

В іншому гобелені, за рисунком того ж Д. Шавикіна, «Визволення Києва» відтворено образ величного народного подвигу у Великій Вітчизняній війні. Тут теж бачимо стриманий, суворий колорит і лаконічність. Ці засоби сприяють глибокому розкриттю героїчної теми. Святкування, якими відзначила Радянська Україна перемогу у Великій Вітчизняній війні, ювілей возз'єднання всіх українських земель в єдиній українській державі, 300-річчя возз'єднання українського і російського народу відзначені гобеленами за ескізами В. Бондаренка та В. Вовченка «Возз'єднання», «Зустріч переможців», «Сестри».

Образ В. І. Леніна, нерозривно пов'язаний з образом Комуністичної партії, знайшов своє втілення у килимі, виконаному в 1951 р. під керівництвом художника Л. Довгого.

В нових тематичних килимах помітні риси оригінального художнього розв'язання. Так, у великому гобелені за рисунком О. Мизіна «Живи, Україно» сюжет трактований як гімн праці, як апофеоз трудових успіхів робітників і селян. Художник використав чисті кольори фарб, і ця барвистість ще більш посилює враження урочистості від килима. Щоб показати, як дія розвивається в часі, О. Мизін обрав для килима форму триптиха, побудував композицію з трьох частин — центральної і двох бокових. Всі частини логічно об'єднані єдиною ідеєю — гімн праці радянських передовиків промисловості і сільського господарства.

Новими шуканнями відзначався і гобелен, виконаний за рисунком І. Литовченка, «Дружба народів». Йде молодь, йдуть дівчата у барвистому одязі різних республік. У цій величній ході народів розкривається ідея дружби і спільної праці. У Литовченка помітний потяг до використання чистих кольорів фарб, але при цьому він не впадає у строкатість. Д. Шавикін, В. Бондаренко, О. Мизін, І. Литовченко виступають у цих роботах як художники з яскраво виявленими українськими національними художніми особливостями, як співці дружби народів і слави соціалістичної праці.

Із зростанням добробуту радянських людей посилюється попит на красивий одяг. Над створенням нових моделей такого одягу працюють спеціалізовані ательє і Будинки моделей. Майстри нового одягу вивчають зразки народних костюмів, їх крій та оформлення, черпаючи в них те, що може бути використане в сучасному одязі. Уже входять у побут нові зразки одягу, особливо дитячого, де широко застосовуються принципи народного декорування.

У ряді художніх артілей виготовляють такі речі жіночого одягу, як шовкові косинки, хустки, шарфи. Їх прикрашають ручним розписом у так званій техніці батіку, який дає можливість застосовувати велику градацію кольорів. Широкі декоративні можливості цієї техніки зацікавили як професійних, так і самодіяльних художників. З'явилися декоративні панно В. Лимаренко, серед яких найбільш відомим є «Танок».

Львівська батікарка В. Захрясевич створила кілька панно на тему возз'єднання українського і російського народу в єдиній державі. Технікою батіку захопились також народні майстри-петриківчани. Так поступово створювався ще один вид декоративних тканин, ще одна ділянка декоративно-прикладного мистецтва.

На Україні здавна існувала художня різьба по дереву. Близька до народної російської різьба по дереву була поширена головним чином у наддніпрянській частині України. На Полтавщині, Київщині, Чернігівщині народні різьбарі вкривали своїм чудовим мереживом вози і сани, столи, стільці, полиці та дерев'яний посуд. Це була переважно геометрична різьба, її орнаментика складалась з прямолінійних та циркульних елементів у найрізноманітніших сполученнях.

Особливої популярності набула декоративна різьба на

Гуцульщині. Віддавна тут прикрашали строгою та вишуканою різьбою сволоки, одвірки, мисники, посуд.

У ХІХ ст., коли на Наддніпрянщині народне різьбарство помітно занепадає, в районах Західної України воно досягає великого розвитку. Ці досягнення різьбарства пов'язані з іменами талановитих народних майстрів Ю. Шкрибляка з синами, М. Мегеденюка, В. Девдюка та ін.

Гуцульська різьба по дереву поділяється на три основні види. Перший вид — це «суха» плоска різьба, коли предмет прикрашається лише нескладним за мотивами, але багатим за композиційними варіантами геометричним орнаментом, другий вид — це комбінування «сухої» різьби з прикрашенням дрібним кольоровим бісером, головним чином білим, темно-червоним та синім. Третій вид гуцульського різьблення — це «викладанка» — інкрустація різнокольоровим деревом, рогом, перламутром, металом.

Після возз'єднання західних областей України з УРСР гуцульські різьбарі були об'єднані в косівській артілі «Гуцульщина». Продукція артілі різноманітна — це ручки для писання, лінійки, письмові та курильні прилади, оправы альбомів, призові спортивні кубки, різні шкатулки, блюда, барильця.

При виготовленні цієї різноманітної продукції використовуються всі техніки традиційної гуцульської різьби. Старі декоративні мотиви поєднуються з радянськими емблемами, портретами видатних людей, з тематичними композиціями. Гуцульські різьбарі відзначають радянські свята, ювілейні дати серіями своїх виробів, що є кращими зразками їх майстерності.

Одним з оригінальних видів декоративної різьби по дереву є яворівське різьбарство. На основі давніх традицій яворівського розпису скринь та іграшок яворівські різьбарі І. Станько та С. Мельник створили оригінальну орнаментику рослинного типу, яку застосовують для прикрашення блюд, скриньок та шкатулок. Різьба їх нанесена на темно-зелене або темно-коричнове тло фарбованого дерева і ефектно виділяється на ньому, створюючи своєрідний декоративний рисунок. Цей технічний прийом використовує також і стрийський майстер М. Бумба.

Потяг народних майстрів до тематичних творів, які відображали б життя в усій його багатогранності, особливо яскраво проявився у народній пластиці.

Здавна на Україні поряд з орнаментально-декоративним різьбленням народні майстри створювали й об'ємну скульптуру. Відомі, наприклад, різьблені вулики у вигляді постатей людей і тварин та інша статуарна різьба. У ХІХ — ХХ ст. творили окремі талановиті народні різьбари, яким належить не тільки орнаментальна, але й тематична різьба. Таким був селянин В. Бідула з Тернопільщини, який у своїх скульптурах подав цілу галерею типів галицького селянства епохи капіталізму. На Полтавщині над образами з народного життя працювали П. Юхименко, Я. Халабудний, В. Гарбуз.

За радянських часів цей вид народної творчості небувало розвинувся. Тепер працює ціла плеяда народних скульпторів, серед яких відомі майстри старшого покоління П. Верна, Я. Усик та багато майстрів молодшого — В. Свіда, Л. Стецяк, В. Одрехівський, А. Сухорський, А. Фігель, І. Лісовський, О. Чайка та ін. У їх творах відображена творча праця радянських людей, їх думи, мрії, палкий патріотизм.

Кожен з цих майстрів має свій власний творчий шлях, своє творче обличчя, свою манеру. Тонка делікатність прийомів Я. Усика, щира безпосередність П. Верни, смілива і швидка рука Л. Стецяка, спокійна вдумлива манера В. Одрехівського та А. Сухорського є тими різноманітними рисами, які визначають цю галузь сучасного українського народного різьбарства.

За роки радянських п'ятирічок майже заново була створена скляна промисловість України, в тому числі і промисловість художнього скла. Уже в 1937 р. на Костянтинівському заводі були виготовлені рубінові зорі, які увінчують башти Московського Кремля. Зараз українські склозаводи виготовляють різноманітну художню продукцію. Це вироби з безбарвного та кольорового скла, прикрашені грануванням, гравіровкою та травленням. Для декорування художнього скла вживається золочення, емальовий розпис. Поряд з скляним посудом побутового призначення на українських склозаводах виготовляють і унікальні вироби — великі вази та кубки, присвячені урочистим подіям, ювілейним датам. При виготовленні виробів із скла, як і в інших галузях декоративного мистецтва, майстри-практики у співдружності з художниками творчо застосовують мотиви української та російської народної орнаментики, широко вносять радянську тематику в оформлення своїх виробів.

Кращі українські склозаводи — Київський склотермостний, Львівський завод № 1, Стрийський, завод у Пісочній — часто демонструють свою продукцію на всесоюзних, республіканських та закордонних виставках, з року в рік підвищуючи їх художню якість.

У ХVІ, ХVІІ, ХVІІІ століттях на Україні процвітало своєрідне виробництво ручного видутого скла. Це був різний посуд, виготовлений без форми-шаблону, де кожна річ формувалась окремо, мала свій індивідуальний характер. Різні келешки, кухлі, фляги, прикрашені соковитими наліпками пасм, ниток, шишечок, мали оригінальний привабливий вигляд. Особливо вражала художню фантазію майстрів-«гутників» у фігурному посуді. Це були фляжки у вигляді ведмедиків, баранців, птахів тощо. Ці високохудожні речі органічно пов'язані із звичаями та народною поетичною творчістю. Більше сотні років ця чудова галузь народного мистецтва була забута, занедбана.

У 1946 — 1960 рр. група майстрів-склодувів на чолі з П. Семененком зробила перші спроби відновити гутні вироби, які відразу ж одержали загальне схвалення. Незабаром у Львові був створений спеціальний цех «гутного» скла, продукція якого користується великою популярністю. Кращими майстрами цього цеху є М. Павловський, Й. Гулянський, З. Кобрин та ін. Асортимент їх виробів — широкий. Тут ми зустрічаємо різні традиційні зразки старого українського гутного скла і поруч з ними багато нових видів і форм посуду.

В народному мистецтві українських Карпат існує така галузь, як плетіння з кольорових скляних пацьорок. Такою технікою виконувались так звані гердани — нашійні жіночі прикраси. Як за своїм рисунком, так і за кольорами «гердани» дуже близькі до народної вишивки і відрізняються від неї головним чином своєрідною фактурою матеріалу.

Ця оригінальна галузь народної творчості стала основою виробництва різних предметів галантереї, розрахованих на потреби сучасного побуту. Тячівська промартіль (Закарпатська область) виготовляє в техніці та в мотивах цього пацьоркового плетіння різні пояски, браслети, жіночі сумочки тощо.

Народне мистецтво з кожним роком все більше проникає в художню промисловість УРСР. Особливо це помітно в діяльності фарфорових заводів. Велика група народних майстрів працює на Київському експериментальному керамі-

ко-художньому заводі. Переважно це виходці з с. Петриківки: М. Тимченко, В. Клименко, Г. Черниченко, В. Павленко та ін. Їх легкі, барвисті, віртуозно отягнуті пензлем, графічно чіткі рисунки прикрашають чайні та столові сервізи, блюда, вази. Завод для цих сільських майстрів став своєрідною школою мистецтва фарфору.

Досягнення в живопису по фарфору спостерігаємо у майстрів і художників Баранівського заводу ім. В. І. Леніна. Для їх творчості характерне прагнення використати народне мистецтво Волині.

На використанні місцевої орнаментики будують свої композиції Т. Якименко, О. Мартинова, М. Криворукова та інші майстри і художники. Баранівський завод багато років підряд завойовує перехідний прапор Ради Міністрів УРСР, у цьому чимала заслуга його художників.

За останні роки значний вклад у радянське прикладне мистецтво внесли майстри Коростенського фарфорового заводу. На виставках з успіхом були показані вази та сервізи, розписані І. Ткаченком, В. Полевою, Л. Коцюбинською, А. Хитько, В. Іващенко, Д. Рогалем та ін.

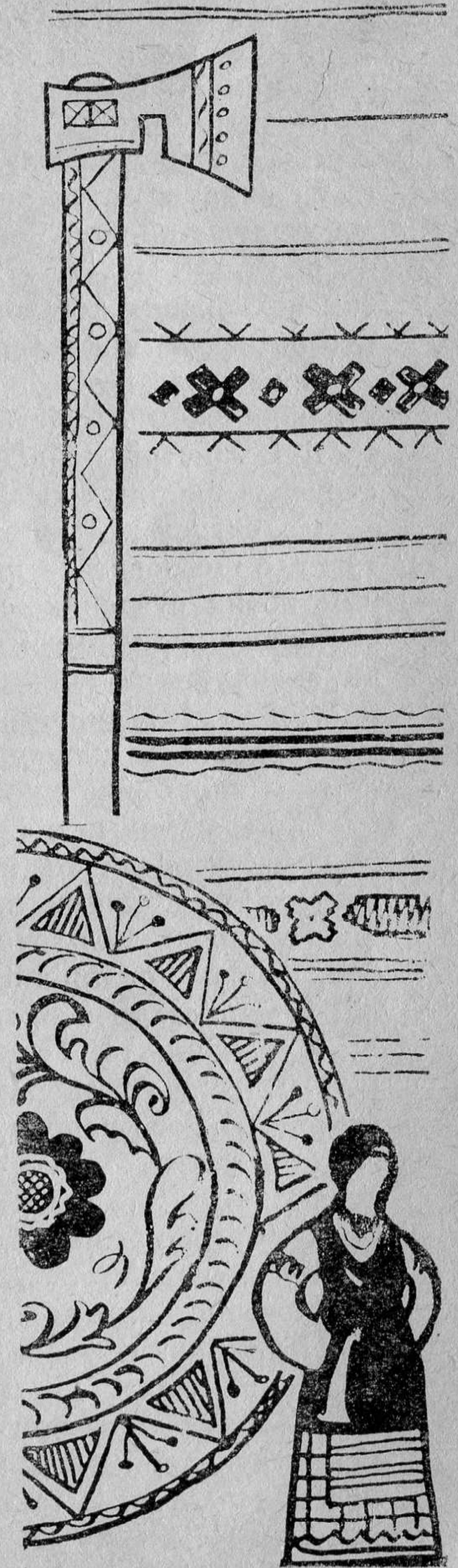
Народне декоративне мистецтво з кожним роком все більш використовується в архітектурі. При Академії будівництва і архітектури УРСР 17 років діє Експериментальна керамічна майстерня. Тут працює видатний майстер-гончар О. Желізняк. Виходець з гончарів с. Добрянська Папірня на Чернігів-

щині, він у своїй творчості зберігає багато рис народного мистецтва тієї місцевості.

Настільна скульптура та іграшки Желізняка відзначаються різноманітністю. Його птахи, звірі, сцени з байок, пісень, казок зберегли всю фантастику і принаду народної творчості. Разом з цим йому властиве відчуття сучасності, яке виявилось у його композиціях на радянські теми. Тут і мотив романтичної «тачанки» з часів громадянської війни, і образ кукурудзи в оточенні тварин і птахів. Желізняк — національний український майстер, в роботах якого в яскравих образах відображено життя минуле і сучасне.

З Желізняком творчо змагаються майстри Києва і Опішні, Василькова і Бубнівки. Традиції Межигір'я, місцевості поблизу Києва, де у ХІХ ст. була відома фаянсова фабрика, а в 20-х роках існував Художньо-керамічний інститут, продовжує у своїй творчості Н. Федорова. В кераміці вона однаковою мірою живописець і технолог. Їй належить кілька сот майоликових виробів, експонованих у різних музеях. В композиціях її рисунків — переважно квіти. Вона вміє кольорами яскравих ангобів чи емалей виділити головне в оформленні, подати його з почуттям міри у завершеному композиційному рішенні. В цьому відчувається хороша школа і любов художниці до кращих національних традицій української кераміки.

Інший талановитий наслідувач

традицій Межигір'я Д. Головка виконав у багатьох варіантах декоративний посуд у вигляді баранців, левів, птахів.

З цікавих робіт архітектурної кераміки, виконаних у майстерні Академії будівництва і архітектури УРСР, слід відзначити мотиви оформлення крамниці «Кулінарія» на Хрещатику в Києві художниці О. Грудзинської, виконаного у співдружності з архітектором Н. Чмутіною. Все оформлення дуже просте: його утворюють білі стіни, зелені колони штучного малахіту з декоративними акцентами керамічних кольорових вставок, мережаних народним орнаментом. Все це оформлення логічно пов'язане з архітектурою.

В наш час потреби народу в речах побуту задовольняє художня промисловість. Досягнення художників промисловості і майстрів народного мистецтва яскраво продемонструвала виставка «Радянська Україна» 1960 р.

Коллективу художників Дарницького шовкового комбінату було що показати на виставці. Вони поряд з розробленням нових сучасних сюжетів і мотивів використовують спадщину народного мистецтва. Давні орнаментальні мотиви виконуються новими машинами, новою технікою переплетіння структурних тканин, фотофільмдруком та ін. У цьому виробництві найновіші машини, мистецтво і хімія стали єдиним виробничим комплексом.

Оригінальними є тканини художника Ю. Снедзіна — то кумачево-червоні, то пурпурові з витравними смугастими рисунками, схожими на давні кралевецькі мотиви. На інших тканинах милують око українські мотиви пташок, рибок, квітів. Традиційні узори Ю. Снедзін передає у власній інтерпретації з врахуванням вимог до сучасного одягу.

Художник Н. Грибань спільно з Ю. Снедзіним та Р. Пашкевич розробили новий малюнок тканини «Київське метро». В його основу покладено знайомий київський пейзажний мотив. Тут є станції «Дніпро» і «Вокзальна», дерева і люди, але зведено все це до графічного узору; природа і будови зливаються в єдиний художній образ характерної краси міста.

Новаторським вирішенням теми відзначається творчість Р. Пашкевич. В узорах арабесок вона відтворює малюнок «Вечірній Київ». Та Дніпро, Парковий міст і тополі можна побачити лише при уважному розгляді. В цілому мотив краєвиду сприймається як ефектний декоративний рисунок для плаття. В такому ж декоративному плані вирішені рисунки Пашкевич «Російський хорівод», «Українська ніч»,

«Африка». Графічні елементи подані силуетно, вони міцно пов'язані в кольорових гамах фарб. В її ж напівкупонних тканинах вміло використані мотиви західноукраїнських тканин і вишивок.

Художниця А. Якубенко у своїх рисунках наслідує картатість плахтових тканин. Тут у неї є і напівкупони з ефектними червоними смугами і сосонками, типовими для народних вибіжок.

Мотивами народних тканин і вишивок користується у своїй роботі З. Твердохлебова. В її тканинах рисунка дуже мало. Геометричні фігурки по креп-марокену розташовані з почуттям міри.

Чудові гобеленні тканини виробляють А. Дудецька, Л. Преснякова, Н. Погрібний, В. Корнева, Т. Калініна. Колорист М. Пономаренко розробила нові типи крупнокартатих тканин. Ефектними є і роботи десинотора А. Ламах: нові переплетіння, червона решітка по світло-охристу тлі, нові структурні офактурені тканини.

Свого власного творчого напрямку дотримуються художники Київського шовкового комбінату. Їх малюнки для креп-дешину, креп-жоржету дуже різноманітні за барвами, тоном, безконечними варіаціями квітів, виконаних технікою вибіжки, фотофільмдруку. Провідними майстрами цього колективу є З. Вишневська, Л. Волкова, А. Вовченко.

Їх роботи позначені оригінальністю думки, тонким художнім смаком, почуттям міри у розміщенні рисунка, у виборі кольорів.

Шовк справив глибоке враження. Нова галузь виробництва, а яка тут досягнута зрілість національної художньої культури!

Красиво одягнути людину — це теж не легке завдання художників. Над цим працюють майстри-модельєри. Нові моделі одягу, показані на виставці «Радянська Україна», радують зрілістю культури в цій галузі, невтомними пошуками. Наші майстри вміло поєднують сучасні мотиви з кращими традиціями українського національного одягу. Особливо їм це вдалося в жіночому вбранні.

Одяг, призначений для багатьох людей, мусить бути дуже простим за розкромом і формами, зручним у користуванні і красивим. Типів такого сучасного одягу небагато. Та обмеженість фасонів компенсується різноманітністю його оформлення. І це добре розуміють художники Київського будинку моделей.

«Янтар» — так образно, поетично назвала Л. Шейнбаум жіноче літнє пальто золотистого кольору. Ось де дійсно згодився натуральний шовк «креп-сюрприз» виробництва Київського шовкокомбінату. Вільний крій пальта, ледве звужений донизу, підкреслюватиме стрункість жіночої постаті. Широкий рукав, як і біла українська вишивка внизу, розраховані на те, що пальто, за давньою українською модою, слід одягати на довге біле плаття.

Художники, використовуючи традиційні елементи українського одягу, створюють костюми з урахуванням різних зовнішніх даних людини. Так, Л. Шейнбаум вдало підбирає костюм для жінок з пониженою талією.

А. Гладковська в моделі вихідного плаття вміло використала елементи української сорочки і запаски. Зборки декольте замість комірця і обшивки передньої поли тканною смужкою — все це взято від давнього народного одягу і пристосовано відповідно до сучасних вимог.

Святкове плаття, створене А. Григор'євою, у своєму роді оригінальне. Вишивки рукава явно нагадують українську сорочку. Та декольте, збільшений манжет, як і вишивка пояса, — це вже самостійна творчість майстра.

Серед маси робіт виділяється комплект жіночого одягу М. Реженко. Накидка чесучова, сміливо внизу розшита гладдю, виконана настільки ж із смаком, як і з дерзанням. А простота її крою межує з античними зразками. Може тільки трохи заширокою є полоса вишивки внизу.

Цікава робота Г. Шевченко та М. Шпилько з Донецька — чесучовий костюм для хлопчика. Ця святкова річ може ще занадто дорога, але необхідність виробництва її не викликає сумніву.

Вироби нашої фарфорової промисловості не раз викликали захоплення відвідувачів на міжнародних виставках і ярмарках. На виставці ж «Радянська Україна» фарфорових виробів було показано мало, а з фаянсу — лише поодинокі речі майстрів Будянського заводу, — те що відібрали журі після кількох турів. Але цих представлених експонатів досить, щоб побачити високий рівень мистецтва у цій галузі.

Фарбований посуд Баранівського заводу ім. В. І. Леніна сяє сліпучою білизнаю черепка. На фарфорі, одбіленому введенням хлору під час випалу, фарби виглядають яскравішими. Майстри і художники підприємства мають власний мистецький почерк, вони люблять скарби волинського

народного мистецтва і вдало використовують їх у своїй творчості. Розглянемо кілька робіт майстрів цього заводу.

Значною вдачею майстра З. Мосійчук є блюдо «Лісова пісня». Рисунок виконаний за мотивом однойменної драми Лесі Українки. Художниця знайшла свою форму трактовки образів людей, дерев, трав і квітів. Над цим живописним строєм домінують блякло-зелений колір, рожеві і блакитні нюанси фарб.

Баранівські художники багато уваги приділяють майстерності виконання композиції рисунка. Особливо це стосується П. Щербоноса, який сміливо, з великою майстерністю розмалював блюда квітами і півнями. Кожна лінія чи пляма нанесені за формою речі.

Безперечно вдалим є сервіз «Колос» за моделлю І. Віцко, розписаний А. Бауманом. Тонкі золотисті відводки в різних напрямках не порушують м'якої округлості форм предмета і надають ще більшої легкості фарфору. Поміж вертикальними лініями вписані колоски золотої пшениці, і саме тому, що їх небагато, вони ще більше помітні. Тема цього твору висловлена гранично скупим рисунком, нанесеним золотом.

Художникам Київського експериментального кераміко-художнього заводу властивий пошук власного художнього напрямку, про що свідчать і їх вироби. В цьому вони досягли значних успіхів. На цьому підприємстві працює група народних умільців, виходців з с. Петриківки Дніпропетровської області.

На виставці було представлено багато робіт заслуженого майстра народної творчості В. Павленко: сервізи, блюда, вази, а також вироби її сестри Г. Павленко-Черниченко. Їх твори позначені вдалим застосуванням традицій петриківських народних розписів.

У В. Павленко є свій улюблений вибір квітів — мальви, айстри, ромашки, петунії. Вони майстерно виконані подовженим мазком пензля. Виноград та ягоди на фарфорі художниця вправно малює пальцем. Інколи лише чорною і червоною фарбою вона досягає дивовижних живописних ефектів.

Її сестра Г. Павленко-Черниченко переробляє інші натурні мотиви квітів і рослин. Нове в розписах експонованих творів обох сестер — це почуття міри в кількості нанесеного на фарфор рисунка, а також сталість культури орнаменту.

Заслужений майстер народної творчості М. Тимченко знову чарує багатою фантазією в рисунках, нескінченною різноманітністю мотивів. Спільно з О. Сорокіним М. Тимченко оформила чайний сервіз з малюнком типу «мустеру». Це свідчить про те, що митці сміливо експериментують, шукаючи нових можливостей оформлення фарфору.

Вплив народних талантів позначився і на творчості художниці С. Сарапової. Дивлячись на її сервіз з півниками, думаєш, як змінились її смаки, як вона творчо виросла. В її нових роботах немає й сліду колишнього захоплення зразками західноєвропейського фарфору. Вона знайшла себе, своє покликання, збагнувши всю принадність місцевої народної культури.

Хороше враження справили сервізи В. Овсянникова з Довбишанського заводу, В. Веретехіна та Н. Климова з Городницького заводу. Виробів такого типу раніше на цих заводах не було.

Особливе місце на виставці зайняли твори Експериментальної майстерні художньої кераміки Академії будівництва і архітектури УРСР, що працює під керівництвом досвідченого фахівця Н. Федорової. Вся науково-творча робота майстрів і художників тут проходить під знаком цілеспрямованого шукання форм і оформлення кераміки для сучасного інтер'єру. Нова художня якість народжується внаслідок експериментальних робіт, сполучених з глибоким розумінням питань використання художньої спадщини минулого і особливо досвіду творчості народних майстрів.

Просту річ — традиційну народну іграшку у майстерні довели до рівня твору мистецтва. Великий вклад у це діло

зробив заслужений майстер народної творчості О. Желізняк. Засяяли барвами і поливами традиційні коники і барани, бики і пташки. Тут романтика і лірика народних пісень і казок, гумор байок і прислів'їв.

Побутовий декоративний посуд Н. Федорової, О. Грузинської та Г. Шарай представлено в наборах, відповідних сучасній архітектурі інтер'єру. Тут є вази, блюда, настільні лампи та інші вироби, багато з яких мають традиційні українські форми. В цих роботах радує не тільки широта постановки художніх завдань, а й технологічних експериментів: поливи відновлюючого вогню, емалі, ангоби та ін.

Невпізнанно зріс рівень художньої культури майоліки Васильківського заводу. Серед кращих робіт підприємства — твори художників Н. та В. Протор'євих та П. Бідасюка.

Експоноване на виставках художнє скло — ефектне і оригінальне. В його асортименті відбилися два діаметрально протилежні художні напрями, сильніший з яких представлений виробами прихильників використання українського гутного скла в сучасній склопромисловості.

Історія цього напрямку така. У 1946—1950 рр. група майстрів-склодувів на чолі з П. Семененком зробила перші спроби відновити виробництво гутних виробів. Незабаром у Львові було створено спеціальний цех гутного скла. Особливо вдалим визнані роботи майстрів М. Павловського, Й. Гуляньського, З. Кобрини.

Роботи М. Павловського — ведмедики, баранці, графини з головами сов — речі дуже оригінальні. В них багато

химерного і смішного. Фантастичне тут ніскільки не суперечить утилітарному призначенню речей. Майстер сміливо і дотепно використовує накладки кольорового скла. Від архаїки не лишається й сліду. М. Павловський знаходить форми, відповідні внутрішньому оздобленню сучасного житла.

Що можна сказати про другу течію — прихильників безсюжетного оздоблення форм скла? Її представник П. Аверков експонував скляні набори посуду, конструктивно цілісні і прості за формою. Художнє оформлення їх обмежене до мінімуму, це переважно безпредметні, безсюжетні кольорові плями і відводки ліній замість малюнків. Вази для квітів П. Аверкова, пластичні за формою, можуть лишатись без рисунків, оскільки їх прикрашатимуть живі квіти.

Звичайно, зробити витончено просту річ значно важче, ніж невиправдано розцяцьковану. Між тим, простота безсюжетних рисунків цінною є лише тоді, коли вона не стає тенденційною самоціллю. Це приходить на думку, коли дивишся на «Прибор для меду» А. Зельдич. Все в ньому розраховано на те, щоб милуватись янтарною прозорістю меду. Якщо на цей посуд нанести рисунок, цим буде знижено його художній задум і навіть утилітарність.

А. Зельдич показала на виставці і речі, споріднені з гутним склом: собачки, баранці, пташки. Вона подає їх здебільшого як витвір своєї власної фантазії, без будь-якого наслідування або впливів архаїки.

Декоративне мистецтво розвивається в Українській РСР у різних областях і районах. У Ромнах Сумської області над дерев'яною народною скульптурою працює Л. Химченко. У Борзні на Чернігівщині О. Саєнко komponує панно, інкрустовані соломою по дереву. Твори обох майстрів присвячені колгоспній тематиці.

У Києві народний майстер Ф. Олексієнко ліпить з глини цікаві іграшки, використовуючи злободенні сатиричні мотиви. Сповнені гумору його зображення тварин. Київський художник П. Іванченко працює в галузі малих форм міської архітектури. Він виконав оригінальні керамічні фонтани і вази для міських парків.

Художниця текстилю Г. Медяник розробляє вибірку на тканинах, творчо застосовуючи мотиви народних орнаментів. Її завіси для сільських театрів можна зустріти у найвід-

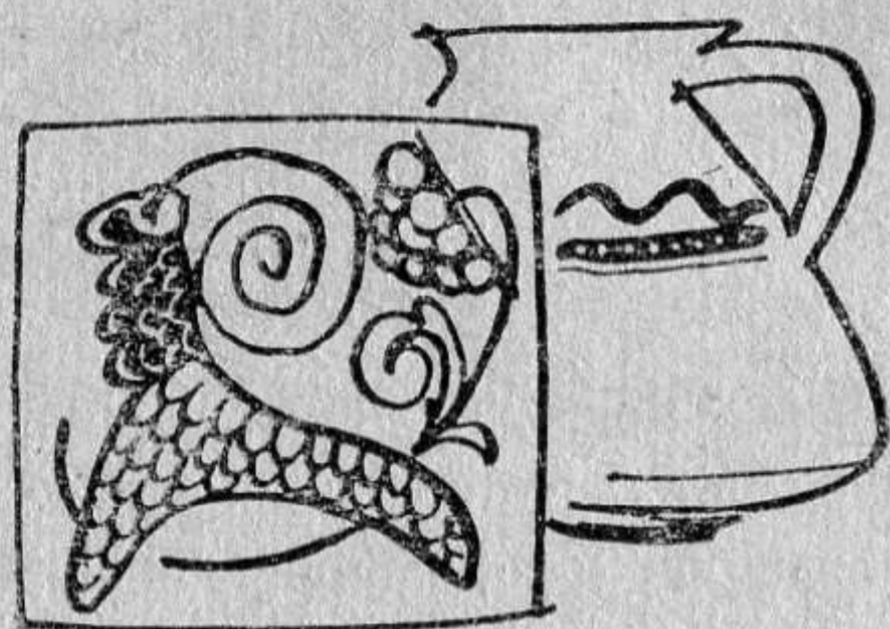
даленіших куточках. Щороку на творчому обрії художнього життя з'являються десятки нових і нових талантів.

З кожним роком кераміка, скло, текстиль, пластмаси все ширше застосовуються в архітектурі і будівництві. Речі і матеріали діють на людину не лише самі по собі, а і в їх художньому поєднанні, тобто в синтезі мистецтв. У зовнішньому і внутрішньому оформленні будинків окремі матеріали і речі сполучаються у комплекси: пофарбування стін, порт'єри, меблі, посуд, освітлювальні прилади та ін. У неухважно обладнаних інтер'єрах навіть хороші речі і матеріали своєю непогодженістю справляють неприємне враження. Проти такої непогодженості в українському декоративному мистецтві практикується творча співдружність митців різних фахів: архітекторів, художників, майстрів народного мистецтва і технологів. У своїй роботі вони керуються принципом: просто, красиво, зручно! Рисами високого художнього синтезу архітектури і декоративних мистецтв позначене оформлення станцій Київського метро. У круглому наземному вестибюлі станції «Хрещатик» застосоване облицювання стін кольоровими майоліковими плитками. Воно на фоні білої стелі і темної масивної підлоги виглядає дуже красиво. Спустившись ескалатором у підземну станцію, ми зустрічаємо інші за малюнком керамічні панно. Вони також на фоні білого склепіння і пілонів, викладених світлим мармуром, сприймаються як приємні кольорові акценти. Всі ці декоративні форми тут мають ознаки національного стилю і найбільш відповідають сучасним індустріальним методам будівництва.

Новий етап розвитку української радянської художньої промисловості значно відмінний від попереднього. Художники, майстри, заводські колективи створюють речі прості за формою і рисунком, зручні у вжитку, утилітарні. І в стильовому розумінні цей напрям відповідає стриманості в оформленні сучасних інтер'єрів. У цих умовах речі побуту часто мають бути кольоровими акцентами в художньому оформленні житла. Це й спостерігаємо в кольорі і оформленні тканин, посуду, освітлювальних приладів.

Радянське народне декоративне мистецтво розвивається в різноманітних видах і формах. Передові майстри і художники-прикладники зберігають кращі традиції і в той же час не обмежуються ними. Народні майстри виступають новаторами, що використовують безцінні скарби народної творчості минулого для створення виробів, які б відповідали сучасним вимогам життя радянських людей.

Наші підприємства художньої промисловості, артілі, самодіяльні народні майстри є тим творчим середовищем, в якому зріють та викристалізуються все нові форми мистецтва. Великі досягнення сьогоднішнього дня є запорукою ще більших творчих звершень в майбутньому.

РЕПРОДУКЦІЇ

Рис. 1. Декоративне шовкове панно, худ. В. Лимаренко, Київ, 1957

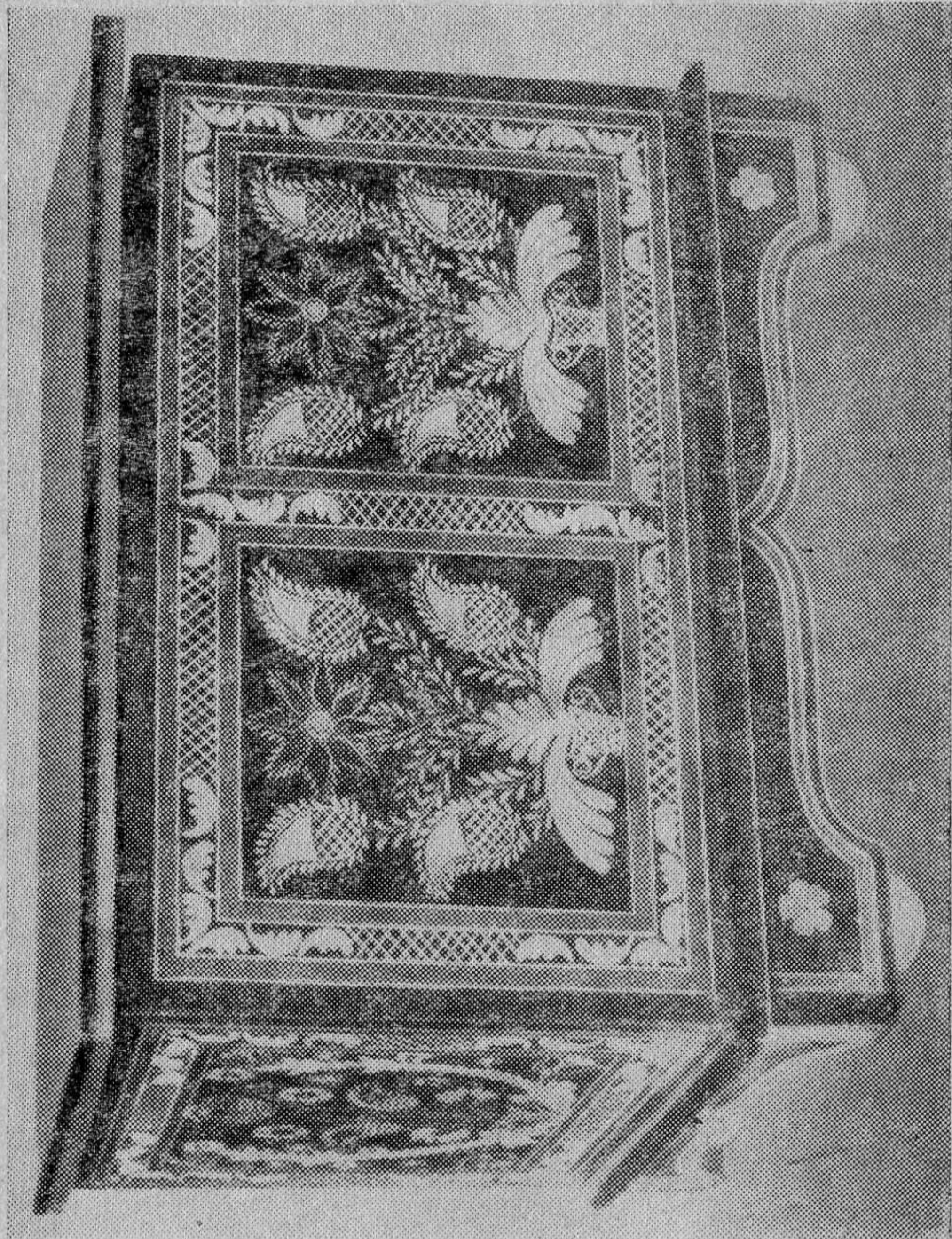

Рис. 2. Скринька, майстер Й. Станько, Львівський музей етнографії та художнього промислу, 1954.

Рис. 3. Ваза майолікова, майстер О. Федоренко, Київ, 1938.

Рис. 4. Барельєф Т. Г. Шевченка, дерево, майстер Я. Усик, Миргород, 30-і роки.

Рис. 5. Український народний одяг. Музей українського народного мистецтва, Київ.

Рис. 6. Плаття жіноче, шерстяне, вихідне, автор моделі А. Гладкова, Київ, 1960.

Рис. 7. Блюдо фарфорове, розпис майстра В. Павленко, Київ, 1959.

Рис. 8. Блюдо «Лісова пісня», автор розпису З. Мосійчук,
Баранівський фарфоровий завод ім. В. І. Леніна, 1959.

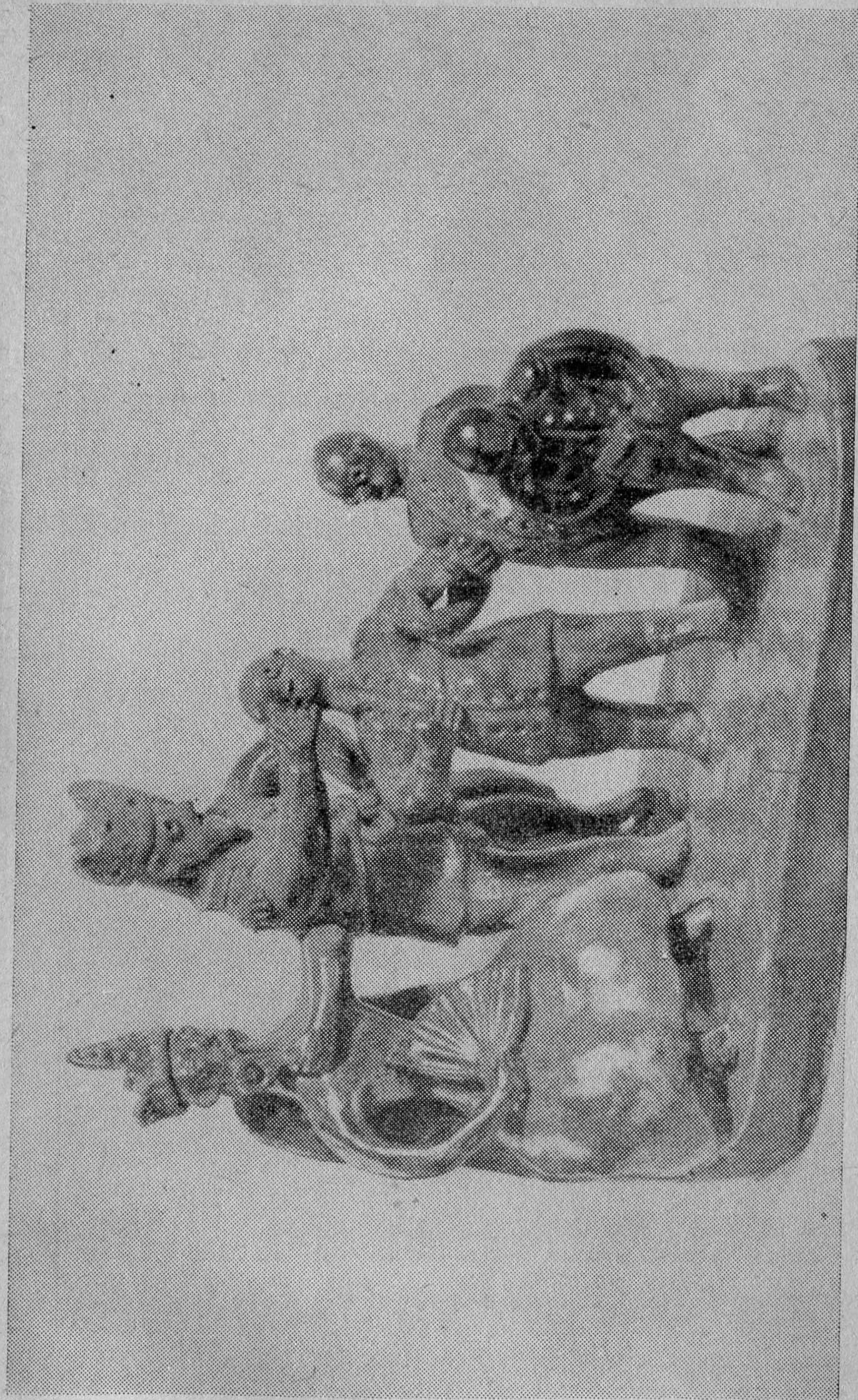

Рис. 9. Скульптурна статуетка «Сон» за однойменною поемою Т. Г. Шевченка,
автор О. Желізняк, Київ, 1960.

Рис. 10. Гончарний посуд народних майстрів Закарпаття. 1950—1960.

ЛІТЕРАТУРА

- Н. Манучарова. Художня промисловість України. К., 1949.
І. Корнієнко. Народні таланти. К., 1959.
Ю. Лащук. Гуцульська кераміка. К., 1955.
Народне мистецтво (Каталог Львівського музею українського мистецтва). Львів, 1955.
Ю. Арбат. Фарфорових дел мастера. М., 1955.
І. Волошин. Прекрасне живе вічно, К., 1961.
Ю. Лащук. Закарпатська народна кераміка. Ужгород, 1960.
П. Мусієнко. Іван Гончар. К., 1952.
К. Променицький. Петро Верна. К., 1958.
В. Нагай. Катерина Білокур. К., 1958.
-

**Павел Николаевич Жолтовский,
Пантелеймон Никифорович Мусиенко**

Украинское декоративное искусство

(На украинском языке)

Відповідальний редактор Б. М. Піаніда

Редактор А. С. Теплякова

Оформлення художників Р. М. Саєнка та Г. І. Шевцова

Художній редактор В. Г. Яланський

Технічний редактор О. А. Матвійчук

Коректор Б. С. Співак

Здано до набору 2. I. 1963 р. Підписано до друку 5. III. 1963 р. Формат 54×84¹/₁₆.
Друк. арк. 3,0. Ум.-друк. арк. 2,46. Обл.-вид. арк. 2,24. БФ 02088.
Зам. 212. Тираж 13.500. Ціна 7 коп.

Товариство для поширення політичних і наукових знань Української РСР,
Київ, вул. К. Лібкнехта, 1

Видавництво і комбінат друку «Радянська Україна»,
Київ, вул. Анрі Барбюса, 51/2.

ДОРОГІ ЧИТАЧІ!

Найкращий, найзручніший спосіб одержувати брошури з питань літератури і мистецтва — це передплатити VIII серію брошур Товариства для поширення політичних і наукових знань Української РСР

ПЕРЕДПЛАТА

на брошури серії з питань
літератури і мистецтва
приймається необмежено з будь-якого місяця

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА

на місяць	— 14 коп.
на квартал	— 42 коп.
на півріччя	— 84 коп.

*Товариство для поширення політичних
і наукових знань Української РСР*

Ціна 7 коп.

Індекс
74061

